

V novejši dobi je našla staronarodna smer odpor tudi v literaturi; kajti mladi pisatelji negujejo skrbno tudi kritiko. Med kritiki se odlikujejo posebno Krejčí, Procházka, Karásek, med kritiki-pesniki pa Machar.

Umetnost, posebno leposlovje in glasba, je dandanes še zmeraj najznamenitejši učitelj narodu, in v istini se ravno v umetnosti izraža najbolj češko mišljenje. Znanstveno delovanje je označeno posebno po jezikoslovju in po zgodovinskih študijah, dasi se odlikuje tudi v naravoslovju in v matematiki češki um po svoji izrednosti (Weyer, Seydler i. t. d.). Organizovano delovanje bode odstranilo vsako vrzel, ki se še kaže v češkem znanstvu. Naravno je, da mora zajemati tudi češki narod marsikaj pri drugih narodih, posebno to, v čemer so ga drugi narodi prehiteli. Varovati se je le napačnega eklekticizma in krive nesamostojnosti, ker ne služi nam vse, kar služi drugim. Nasprotno ni smeti opuščati ničesar le radi tega, ker je tuje. Čehe teži pač najbolj kulturno razmerje k Nemcem, in zato zavračajo mnogokaj, kar je nemškega, kot nečeško, a sprejemajo dosti francoskega, dasi je neumestno ali celo nevarno.

Narodni delavnosti in politiki bodi vselej geslo, da izkoriščaj vsakteri napredek in vsaktero pridobitev moderne kulture. Politiko je treba poglobiti, pojem narodnosti pa ne razločevati zgolj po jeziku, marveč razen tega tudi po obsegu kulturnih teženj, ki jih je naložila usoda narodu. Ni res, da je neuspehom v politiki iskati vzroka v značajih — iskati ga je ne samo v nedostatni izobrazbi narodne mase, ampak zlasti tudi v nedostatku gotovih in trdnih načel. Današnja politika pa bodi pred vsem — socialna.

Socialno vprašanje ne zadeva zgolj delavskega stanu, marveč vse vrste in sloje narodove. In to vprašanje se ne vrši samo s tem, da se pripozna delavcu volilna pravica; rešiti ga je s tem, da razsvetlimo in ogrejemo glave in srca vseh.

Ker se ne da tajiti, da se organizuje socialna demokracija, bodi to vsem v vzpodbudo, da se še bolj zavzamemo za široke mase narodove. Prazen je ugovor, češ, da je delavska stranka češka internacionalna in breznarodna. Ona se razvija prav tako, kakor se je razvijala literatura; kakor je bila le-ta odvisna od nemške, tako je tudi češki delavski stan odvisen od nemških socialnih demokratov; kar je bil Herder literatom, to je Marx delavcem. Neumestno je torej češkim delavcem očitati breznarodnost dotlej, dokler ne poda domača literatura in žurnalistika dovolj duševne hrane delavcu, ki ne premore stroškov za drago časopisje in drage knjige. Glavni problem socialnega vprašanja sloni nedvomno na нравstvenem preporodu; le-tu morejo in morajo tekmovali razne stranke, če bodo v duhu resnice spopolnjevale ideal prednjikov in buditeljev — ideal humanitarnosti. Nasproti nemškim delavcem je organizovan češki delavski stan bolj federativno in avtonomistiški, nego centralizovan; delavci Nemčije. Tudi v tem se kaže narodni značaj — saj smo sinovi iste dežele, iste dobe in istih roditeljev, treba le, da se čutimo tudi vsi brate. To je dandanes glavni smisel Kollárjeve humanitarnosti.

—oe—

Vtiski z narodopisne razstave češkoslovske. (Konec.) Društva, sokolska, gasiteljska in druga, so zastopana v devetem oddelku in imajo več paviljonov, med katerimi se posebno odlikuje sokolski s svojo vkusno in praktično opravljenjo telovadnico. — Šolstvu (jednajsti oddelek) je odmenjen umetniško izvršen paviljon, kateremu se že po zunanem pozna, da ima nekaj imenitnega pod streho. O češkem šolstvu, ki je na tako visoki stopinji, in katero goji narod kakor skrbna mati ljubo dete, bode slovenskemu občinstvu sploh in posebno tovarišem pač obširneje poročal strokovnjak-učitelj. — S češkim narodnim šolstvom sta v zvezi »pavilon milionový« in »tábor lidu vídeňských Čechů«. V obeh se nabira za češke narodne šole v jezikovno mešanih krajih.

(«Ustřední matice školská» in «Komenský»). V «milionovém» paviljonu se kaže kot great attraction milion drobiža po dva vinarja v stekleni skrinji. Poleg te skrinje je druga istega obsega, ki je bila prazna tja postavljena, in katero naj napolnijo ogledovalci z jednako vsoto. V ta namen so na vseh štirih voglih žlebi, po katerih se spuščajo prineski, veliki in mali; vidi se boren drobiž poleg cekina, desetaka in stotaka. — Na tujem naseljeni Čehi, »zahrančiči«, imajo poseben oddelek (petnajsti). Po izreku »Co srdce poji, moře nerozdvoji« so se obilno udeležili ameriški Čehi, ki so postavili več velikih poslopij: elegantno mestno stanovanje bogatega ameriškega Čeha, farma, model (v pravi velikosti) prve češke katoliške cerkve v St. Louisu in dr.

Delo in napredovanje češkega ljudstva na polju novejšega obrta kaže skupina E, ki se nahaja v posebni obrtni palači in v paviljonu za sladkorno industrijo.

Československa narodopisna razstava je narodna razstava v pravem pomenu besede, ker v resnici in z veseljem sodeluje in nastopa ves narod: aristokrat in meščan, kmet in delavec, naroč iz Češke, Moravske, Šleske in Ogerske, pa tudi Dolnje Avstrije, Ruske in Amerike. Veselje nad lepo uspelim delom se bere na obrazu vsem tem vrlim ljudem, od učenih mož, ki vodijo podjetje, doli do tistih pohlevnih in pozabljenih, toda potrebnih ljudi, ki si služijo v razstavi vsakdanji kruh in radovoljno, z nepričakovano vlnudnostjo in postrežljivostjo dajejo pojasnila obiskovalcem. Tudi tem siromakom se pozna, da se radujejo napredka svojega naroda. Veselje se bere tudi na obrazih šolske mladine s kmetov, katere prihaja na stotine pod vodstvom svojih učiteljev in učiteljic v razstavo. Gostilničarji in drugi rodoljubi ji strežejo z jedjo, pijačo in darili. Kadar zaigrajo kje v bližini »Kde domov mŕj?«, se navduši mladina, in dečki in deklice poplačajo godce z živahnim ploskanjem. Starejši pa z veseljem in ponosom gledajo mladi, že zavedni naraščaj in ga vzpodbujajo z besedo in dejanjem. V spominu nam ostane kmetiško dekle z ruto na glavi, ki je z živo gestikulacijo vzpodbadalo krdele šolskih dečkov, da bi se bolj hrupno ploskali, ko so godci svirali omenjeno pesem.

Pomena narodopisne razstave československe za kulturni napredek češkega naroda in za kulturo vobče pač ni treba posebej naglašati in razkladati. Ta kratka črtica zadostuj. Prvotni in glavni namen temu članku je bil, da bi vzbudil zanimanje za češko narodopisno razstavo zlasti pri tistem slovenskem občinstvu, katero ima čas in novce za vožnjo v Prago, o katerem je torej lahko pričakovati, da si samo natančneje ogleda, kar je tukaj površno omenjenega in ne omenjenega. Toda spis se je slučajno zakasnil. Vender se nadajamo, da tudi sedaj še komu dobro dojde, in da ni popolnoma izgubil aktualnosti; naj pa sedaj tistim, ki niso imeli ugodne prilike, da bi si bili sami ogledali razstavo, kolikor toliko pojasni važnost in velikost tega podjetja; opozori naj Slovence na bodoči narodopisni muzej češki in na obširno knjigo s podobami, v kateri bode, kakor smo že omenili, gradivo narodopisne razstave vednostno in umetniško obdelano, in katera se že pripravlja in oznanjuje. Sploh naj ta članek opozori bralce tega lista na kulturno prizadevanje čeških bratov in naj vzpodbode tiste, katerim je mogoče, da pri prvi priliki obiščejo Čeha pri domačem ognjišču v prijazni, starodavni Pragi.

Kdor še ni videl stare, romantične, ponosne Prage, bode imel tudi brez razstave dovolj ogledovati, in mislimo, da mu bodo mesto in prebivalci zelo ugajali. Praga se tuju takoj prikupi; nobenega še dosedaj nismo slišali, kj bi bil grajal to mesto. Kar smo mi videli večjih mest, se nam je Praga najbolj omilila. Pražani so nam izmed velikomeščanov najbolj simpatični. To je sicer subjektiven vtisk, vemo pa, da je še mnogo drugih, ki so o tem enakih mislij. Pražani so mirno-dostojnega in priljudnega vedenja;

prav po slovanski so dobronarčni in postrežljivi. Ves čas svojega dvakratnega bivanja v Pragi nismo ni videli, ni slišali najmanjše surovosti. Rekel bi, da je v Pragi nekak poseben blagodejen vzduh, obenem zgodovinsko-romantičen, velikomesten in modern, a vendar naroden.

»Narod sebi« — ponosni napis na pročelju narodnega gledališča, se v duhu človeku povsodi sveti, ko se izprehaja po Pragi ali si ogleduje razstavo. Res, to je narod, ki si sam pomaga, samostojno misli in dela; trezen, pa žilav narod, ki se dela resno loti in se zatopi vanje, potem pa z železno vztrajnostjo sega in naposled seže po sadu svoje marljivosti; češki narod ve, kaj hoče, in hodi, oprt na svojo vzgledno organizacijo in disciplino, dosledno svojo pot vkljub vsem oviram in zankam; češki narod je v bistvu jedin in združuje svoje sile, kadar gre za napredek, čast in pravice narodove, ravna se po izreku: »in necessariis unitas«. Vkljub tisoletni viharji zgodovini je ostal češki narod mlad in zdrav in bode imel gotovo še veliko, sijajno ulogo v zgodovini srednje Evrope. V vsej svoji zgodovini kažejo Čehi neumorno delavnost in prizadevanje za napredek in svobodo. Prikupljiva poteza v značaju češkega ljudstva je ta, da se živo in dejanski zanima za vedo in umetnost, seveda tudi za njiju prvi pogoj: gmotno blagostanje; Čeh je idealist in realist obenem. Čeh v resnici, ne v frazah, ljubi in spoštuje svojo narodnost in svoj materinski jezik; ne kakor —. Ali je doma, ali na tujem, ali je učenjak, ali delavec, dekla, ali elegantna dama, Čeh in Čehinja govorita — češki. To se zdi čudno — Slovencu. Po Pragi se ne sliši — kakor po L. — take zoprne mešanice, katero bi človek v božjem imenu izpregledal lepemu spolu ali neomikancu, nikakor pa moški inteligenciji in — pisateljem. — Toda pustimo primerjanje!

Kratka opomba naj se nam še dovoli. — Ako bi Slovenci srečno prebili sedanje žalostne in revne čase in stopili na potu narodne omike za korak naprej ter začeli misliti na neizogibno razstavo, ne bi mogli po našem prepričanju boljšega storiti, kot posnemati spretne Čeha in pripraviti narodopisno razstavo slovensko. — Vrto-glava misel! za — skeptike in počasneže. — Deželne razstave so vse po jednom kopitu, vse jednako puste; kdor je videl jedno, je videl vse. Za modernega človeka, ki je v razstavnih stvarih zelo razvajen ali naravnost blaziran, nima deželna razstava posebne mikavnosti. Narodopisna razstava pa je novost in zanimiva za domačina in za tujca, tudi ako ne bi bila prirejena na tako velikí podlagi, kakor češkoslovanska. Tako se seveda ne bi mogli izkazati, kakor so se Čehi, ni po množini, ni po kakovosti izloženega gradiva; vendar bi pokazali, koliko premoremo, ne več, ne manj; pokazali bi se sami sebi in tujcu, kakšni smo s svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Vodila bi nas resnica; potem bi bila razstava gotovo zanimiva in poučna najbolj za nas same po izreku: »Spoznaj se!« — da podpiraš in vzpodbujaš, kar je dobrega, kar je slabega, pa zatreš.

Fr. Svetič.

Popravki.

Stran 693. na sredi: beri „razrušujoča“ nam, razsušujoča.

„ 693. „ „ „ oklepne „ sklepne.

„ 695. vr. 12. od zg. beri C_6H_6 . Oh nam. C_2H_5 OH.

„ 696. „ 1. „ „ „ Designollesovo nam. Designoltesovo.

„ 696. „ 5. „ „ „ Explosivs „ Explosives.

